

FIGYELMEZŐ

AZ EGYETEMES LITERATURA' KÖRÉBEN.

Kiadó szerkesztők

SCHEDER, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ BAJZA.

— NEGYEDIK ÉV —

Pestben.

October' 20. 1840.

42. szám.

Tartalom. Hazai literatura. Szemere Bertalan Utazása külföldön. — Még egy szó Beöthy Zsigmond' Színművei' II. kötetéről. — Literatúrai mozgalmak. — Jelentések.

HAZAI LITERATURA.

Utleírás.

Utazás külföldön. Irta Szemere Bertalan. Budapest, a' m. kir. egyetem' betűvel. 1840. Nsr. I. kötet: Németföld, Franczország, 297 lap. II. kötet: N. Britannia 's Irland, Németalföld, Belgium, Rajnarvidék, Helvétzia. 325 l. Finom vetinen, kemény táblába kötve 4 ft. cp.

Az utazás külföldre köztünk is lassan lassan divattá válik. Külföldön már rég óta ezzel szokták a' nevelést bevégezni, 's helyesen; mert a' hiányzó önszemlélest, tapasztalást, sem tehetség, sem tudomány nem pótolhatja. Emberek, kik a' világban meg nem fordultak; tartományok, mellyek elszigetelvék; országok, közösülés nélkül a' külfölddel: mindig némi — mint egy barátom tréfából mondani szokta — nyárspolgári szellemmel bírnak, 's lakosaik, némi saját kurta- vagy inkább ferde látással, melly ellen az egyedet még a' jeles tehetség sem óvhatja meg egészen. Ki nem gondolkodik, az bután a' régi előítéletnél marad, 's zászlója alatt minden újítás ellen makacsan küzd. A' gondolkodók ellenben, tapasztalás nélkül, eszményi léghajókázásokra hajlandók. Az első

állati tespedéséből jobban fel nem rázhatod, sikeresben meg nem győzheted, mint önlátomással, mert ez a' legvilágosabb ismeret; ha ellenben a' másíknak képzelgéseit meg akarod semmisíteni: mutasd meg neki a' valóságot, 's meg lesz gyógyítva; mert a' valóság az ábrándozás' sirja. Minden esetben tehát utazni kell, 's ez alkotmányos, polgárisodásra törekvő országban kettős szükség. Az elmélet és gyakorlat közti hézag nagy; ezt csak a' tapasztalás töltheti be, 's hol ez nincs, annak költségei rendesen drágán fizettetnek meg. Ki tehát hazánkból! azon vidékekre, azon népekhez, mik ezen tapasztalással már bírnak, az utat, mellyen járnunk kell, már megtevék, ők legyenek vezetőink, 's intézeteik mintáink. „Ez legyen, mond szerzőnk, I. köt. 147. l., ifjaink utolsó iskolája; ez fog nevelni új nemzedéket, az új nemzedék fog alkotni új országot“.

Szemere Bertalan már maga is illy nézetektől vezetettve, látogatta meg a' külföldet. Ó mint publicista utazott; tárgyai, miiket kutat 's minden oldalról megismerni törekszik, mindig országos érdekűek: népnevelés és oktatás, utak, fogházak, kereskedés, ipar, alkotmány, kormányzás, jogkiszolgálta-

tás stb. A külfölddel pedig mindenkor hazájának képe egyesül: akár mit lát, akár hol van, hazájára pillant vissza, erre igyekszik a szerzett tapasztalásokat alkalmazni. Ebben áll utazásának fő iránya 's érdeme; mert azt nyújtja, mire épen szükségünk van; azt világosítja fel, mi iránt sötétségben tapogatózunk, 's ismeretet kívánunk. Utazása ez által *nemzeti 's korszerű* szint ölt. Intései fogantatja pedig attól függ, hogy a' nemzet, hátramaradása 's hiányainak eszméletére jusson; ezt gerjeszt a' külföld' magas műveltsége az utazóban, 's ezen eszméletet igyekszik utazónk is reprodukálni. „Büszkeségünk, így ír Londonból, csak a' haza határain belül viríthat, kívül, 's kivált itt, le kell hervadnia. Egyébiránt én csaknem óhajtom, maradtam volna honn; mert így valamely vén zsoldár' nótájára, valamely fa tornyú egyházban boldogul énekelhetném a' boldogokkal: Extra Hungariam non est vita, si est vita, non est ita. Így ül a' férég a' torna' hátára, 's kevélyen éneklí a' mézevő méhnek: nincs jobb étel a' tormánál!“

Előadási formája a' *napló*. Ez, valamint egy oldalról igen természetes, 's az utazó helyzetéből folyó, úgy más részt korával is némi rokonságban áll; mert a' fiatal ember szeret ömledezni, a' szív beszédét hallatni: mire a' napló formája igen alkalmas. De más oldalról, nem titkolhatjuk, veszélylyel is van összekötve. Naplót irván, belső szellemi életünk történetét írjuk; előadásunk felette alanyi természetet vesz fel, 's óvakodnunk kell, hogy ez által tárgyilagossága ne kockáztassék; mert ez úton közvetlenül csakugyan min gondolataink 's érzésünk lesznek előadásunk' tárgyaivá, a' külvilág csak közvetve, a' mennyiben tudniillik belső életünk általa felizgattatik. 'S ez álláspontjától félrevezetve, szerzőnk olykor a' tárgyakat épen nem látja, hanem csak belsejének tüneményeit. Ki utazni 's illy munkákból készülni akar, hogy képzelmenek térszíne legyen, mindenek előtt a' beutazandó ország vagy város 's a' megismerendő nép' rajzát kívánja, mit nem mindig látunk teljesítve. Hol a' felvilágosítandó tárgy öntermészeténél fogva az ész beszédét kívánja meg, ne szóljunk a' szív nyelvén, 's kerüljünk olly elmékedéseket, miket kiki önszobájában is tehet, vagy mellyek pusztán magunkat érdekelhetnek. A' legkitünőbb példa ez utolsóra azon felette hosszú parentatio, melly-

re a' szerzőnek öcsese' halála ad alkalmat. Sajnáljuk, hogy illy gyöngéd oldalt kell érintenünk; senki sem tisztelheti őszintebben nálunknál azon érzeményt, melly szerzővel testvérének ezen emléket állítatá: de criticusok vagyunk, 's nem mulaszthatjuk el megjegyezni, mikép írónak a' tárgytól csak akkor szabad elszökkenni, utazónak csak akkor alanyi elmékedésekbe merülni, ha a' tárgy magában *érdekes*, és a' reflexio *fontos*. Így Friderika' bús történetét köszönettel veszszük, mert az magában egy gyönyörű kis regény; a' szerzőny François' vendégsége is érdekel, mert remekül van előadva; de az örült Julius' regéjével nem tudjuk mit kezdjünk: ezen Novalis-féle hyper-romanticai rózsák és liliumok, mint Hegel' pantheistiai bogácsai, olly felette finom levegőben tenyésznek, hogy tüdönk azt ki nem állja, 's házat ott nem rakhatunk.

Lássuk már a' munka' tartalmát részletben.

„Vizsgálni mindenütt — mond szerzőnk előszavában — azt kell, mi ott, 's mindent ott, hol az legjelesebb: saját honában és földében mindent“.

„Én Németföldön különösen a' *népiskolákat, Franciaországban a' nyilvános életet, N. Britanniában a' fogházakat 's népjellemet, Helvetziában a' természetet* választám azon fénypontul, mi körül egyéb tárgyak csoportozatai összegyűlnek. Mert nem csak amaz elvnek, hanem még egy más csillagnak befolyása alatt is irék, 's ez a' haza; ha ezt tudtam volna feledni, ha a' polgárt az írónak, a' hazaszerelmet az írói dicsőségnek feláldozni bírtam volna, sokat másképen 's még többet épen nem fogtam írni“.

Útnak szerzőnk Pozsonyból indult, majus' 3. 1836; a' nyarat Német-, a' telet Franciaországban, főleg Párizsban töltvén; az 1837-ki tavaszt és nyarat N. Britanniában, Németalföldön és Belgiumban, az ősz Schveitzban. Bécsbe, mint látszik, azon évi octoberben térhetett vissza. Útja pedig e' helyeken vitte keresztül: Bécs, Prága, Dresda, Lipcse, Hála, Wittenberg, Berlin, Potsdam, Magdeburg, Frankfurt, Metz, Párizs. Angliába menendő, Boulogneban ült grözösre, 's Londonban szállt ki, honnan, Cambridge, Edinburgh, Glasgow, Dublin, Liverpool, Birmingham 's Oxfordon keresztül, N. Britannia' fő pontjait — a' skót felföldet (Highland) kivéve — utazta be. Londonba visszaérvén, grözösön Rotterdamba ment,

ez uttal is tengeri betegségtől menten maradván, melly, mint hallom, a' magyart gyakrabban meg szokta kimélni, mint más nemzeteket. Rotterdamból Hágán, Amsterdamban, Brüsszelen, Mainzon, Strassburgon, Carlsruhén keresztül Schweitzba, hol Bázelt, Bernát, Lausannet, Genfet, Luczernt, Altdorfot és Schaffhausent látogatta meg. Az egészhez egy függelék van adva: Pest jövődjéről szépítési tekintetben, melly az 1838ki Társalkodó 38ki számában már egyszer megjelent ugyan, de itt is, igen helyesen, újra lenyomatott.

A' hely' szüke részletes beereszkedést a' munka bő tartalmába lehetetlenné tévén, helyette egy pár észrevételt közlünk, mint azok olvasás közt tamadtak; 's ha szerző' nézeteivel nem egyeznek is egészen, ne annyira gráncsnak, mint eltérő véleményekül vegye: epen azért, mivel eltérők, nyilváníttatnak. Öngondolkodó emberek nem lehetnek mindenben egy nézetűek.

A' francia folyóiratokról szólván, a' sajtószabadságot is fejtegeti, sajtótörvényt kíván, 's a' censurát általjában szükségtelennek tartja. In thesi nincs ez ellen mit szólnunk, sőt teljesen kifejlett alkotmányos országokra nézve in praxi sem: de másképen áll a' dolog hátramaradt, alkotmányilag még fejletlen nemzeteknél, hol a' javítási tömeg szintolly nagy, mint a' politicai tapasztalatlanság, az eszményi képzelgés szint akkora mint a' nyomtatott szó iránti hit, a' zavartóli félelem pedig = 0, mert a' gyermek még nem égette meg magát. Illy esetben természetesen csak fokónkénti felszabadulás a' censura alól lehetséges; mit nem azért hozunk fel, mint ha a' censura rögtöni eltörlésétől félnénk, hanem mivel meg vagyunk győződve, hogy fontos, életbevágó kérdéseknél, ha egyoldaluan nem akarunk lenni, nem csak az eszmét, hanem annak valósulhatása' feltételeit is fejtegetnünk kell. Minden ifjú tapasztalatlan, 's ha nemes érzésű, egy eszményi világholdogítót rejt keblébe. Ismertesd meg az eszménynyel, 's hevülni fog valósulásaért; titkold el előtte léte-sülhetése' feltételeit, 's nem valósulását pusztán rossz akaratnak fogja tulajdonítani; elkese-redik, elégtelensége kitör, végre az egész világot gaznak tartandja, 's egyedül magát becsületesnek, a' miért ugyan nincs neki mit köszömnünk. Midőn tehát politicai

eszméket rajzolunk, mindig egyszersmind alkalmazásuk feltételeit és akadályait is érintenünk kell; különben előadásunk egyoldalú és szükségtelenül felingerlő leszen.

A' juliusi charta, és a' britt magas szellemű, büszke nemzeti dal' lefordításaért utazónknak hálával tartozunk.

Hogy az angol *hidegvér* félnépségből igyekezik magyarázni, 's az angol népet félnépeknek tartja, nem helyeselhetjük. A' *hidegvér* némi látszatát, az igaz, elő lehet mesterkélmi: de olly perczekben, mik élet és halál közt határoznak, minden tettetés elenyészik. „Le sang froid est le résultat du courage“ mond Bonaparte egyik 1796ki feliratában az akkori hadministerhez. A' britt nép pedig (kivált a' felskót) a' norvégokkal és svédekkel együtt, alkalmasint e' világ legbátrabb népe. Ezt bizonyítja a' historia. A' brittek ellen még a' francziák is minden nagy csatát elvesztének, nem egyedül tengeren, de szárazon is, Waterloo kivül, Poitiersnél, Azincourtnál stb. Anglia, IV. Henrik alatt, meghódítja Franciaországot, 's nem annyira vitézség mint babona (orleansi szűz) csikará ki kezéből szerzeményét. Szerzőnk e' tekintetben szintazon tévelygésben forog, mellyben egykor e' sorok' írója. Az éjszakai népek külseje — 's ez az mi az embert könnyen megcsalja — csendesebb, mozdulataik, szavok, szemök' járása nem olly hevesek, élénkek, villogók: mi nagy részint szalmatűz; Europa leghevesebb és legzajosabb külseű népe, a' napolyi, egyszersmind a' leggyávább is. Az éjszak az önmagán uralkodás és bátor halálmegvetés' hazája, a' dél és kelet csak a' szenvedelmeké.

Párizsban tartózkodásakor látta szerzőnk az Athenaeum' programját. Alkalmat veszen innen a' magyar folyóiratokról, 's különösen az említettnek tervéről, nézeteit közleni. Amazokat, literaturánk tömegéhez képest, felette számosaknak tartja, 's úgy vélekedik, első rangú íróknak nem kellene folyóirati cikkelyeket, hanem *könyveket* írni; az Athenaeumot pedig gráncsolja, hogy mindenes gyűjtemény, valamennyi tudományra 's művészetre kiterjeszkedő. „A' közönség a' specialis folyóiratokat még nem bírja meg, ezt mondják okul. 'S ti a' közönséget encyclopaediai lapok által akarjátok reá elkészíteni? Fonák igyekezet! Közönség nem készülődik, de készítettik, mindenik tudomány, munka, maga

készít magának“. Ebben sok igazság van, de sok, alkalmazáskor, másképp módosul. Hogy folyóiratink' száma a' literatura' tömegéhez aránytalan, magunk is hajlandók vagyunk hinni; azonban kérdés: nem folyóiratink ébreszték-e fel az olvasáskedvet, mi kezdő literatúrában fő dolog. Ezt maga szerzőnk sem igen tagadhatja, minekutána úgy vélekedik, hogy a' specialis folyóiratok magoknak közönséget képeznének. Ez meglehet; de ki fizesse meg a' próba' árát, minekutána eddig minden specialis folyóirat megbukott? Heckenast' „Budapesti Szemléjének“ tartalma, tudomány és életben, a' kor' kérdéseire szorítkozik, 's e' tekintetben szinte specialis folyóirat; e' különös érdeken kívül a' kidolgozás' jelessége is ajánlja: mégis belőle mind eddig csak egy kötet jelenhetett meg! De itt nem csak a' vevőket, hanem az *írókat* is kell tekintetbe venni; specialis folyóirat' fentartására aligha van elegendő, jöllehet folyóiratokba azok is irnak, kiknek, igen is, nem kellene aprózni; de hogy könyveket irhassanak, ahhoz *könyvtárak* szükségesegek, 's az egész hazában nincs egyetlen egy *hozzáférhető 's egyszerűen használható*. Illy prosai színben mutatkozik, a' közelebbi észlelő előtt, literatúránk!

A' II. kötet' 139. lapján egy kisedet adatra találunk, melly körülményink közt helyén áll. Bécs a' szomszéd birodalom' székes, fő 's így legkülönb várása is. Embereink, kik a' haza' határain túl nem kelve, ezt látogatják, nem győzik nevezetességeit eléggé bámulni, nekik ez természetesen a' világ non plus ultrája, 's tapasztalatlanságokban ismétlik az öntelt bécsinek hetvenkedését: Es ist nur ein Wien! Már Tessedik Ferencz mondotta: ha művelődni 's el nem fogult világnézetre vergődni akarunk, Bécsnél egy kissé tovább kellene mennünk. „Royston faluban (Angliában), mond szerzőnk, 1757 lakossal, gáz utczavilágítás van, míg Bécs' utczáin homályos olajmécs pislog“. Igazság, estve, haza botorkálva, nem egyszer mérgeledtem!

Szintezen kötet' 182. lapján ezeket olvasuk: „Édesen emlékezem egy napra 's éjre, mit a' vidéken Thornlabankban Crum Walter gyárirtokosnál tölték. Este itt is, mint történt velem Német-, Franczországban 's Londonban, magyar szavalásra kértek, t. i. miután megtudták tőlem, hogy a' magyar nyelv sem *német*, sem *tót*, sem *longyel*, hanem sa-

ját eredetű nyelv. Válaszolám, négy ismeretlen nyelv közzé vegyitem a' magyart, 's válasszák ki ne ezt, de a' legszebbet. Illy elvegyítésben, gondolám, csak egyszer és csak a' latin nyelv diadalmaskodék még eddig nyelvünk fölött, vajjon övé lesz-e most a' koszorú? Midőn a' latin, német, francz, olasz szavaltást végzem 's a' magyarra jött a' sor, szívem el kezdett dobozni, 's elfogódásomban alig bírtam ajkammal. „Ah, mondák, ez a' lágy s-s-s az olasz, 's hiába, bizony csak legszebb“. Köszönöm a' kegyes ítéletet, felelém; ez nyelvünknek adja a' pályaaagat, 's örültem mint az, ki a' zenét feltalálta, az első bájhangkor örült, 's büszkeségemben egy tenyérnyível nagyobbbnak érzem magam'. De a' magyar nyelv, folytatám, nem csak lágy, szelíd, gyöngéd, mint e' sonnet, hanem ott, hol kell, férfias, szilárd 's kemény; 's hexameterket szavalék Csokonaitól 's Vörösmartytól. Mondák, van benne valami *méltóságos*, *ünnepi*, *fontos*, 's ohajták érteni, megtanulni, hallani másodsor is, 's természetes hogy nem a' gondolatért, mert azt nem érték, hanem muzsikájaért 's zenéjéért. 'S e' kincset mi nem tartjuk kincsnek! Vannak magyarok, kik nem értik, vannak kik értik, de szégyenlik beszélni, 's kik nem is kívánják sem érteni sem hallani. Sőt ti jobb érzésűek, kérjetek magatoktól számon, vajjon egy német hangú háznál a' beszélgetést, magyar szóval, helyreigazítólag ketté vágjátok-e valaha; vajjon midőn itt magyarul szólatok, arczotok nem égett-e mint szokott annak, ki szégyenli a' mit tesz? Figyeljete csak jól, 's e' hünyön magatokat rajta kapjátok. Ó gyalázat, ó elfajulás! Külföldön nyelvünknek, mit dicséret a' hír' kürtében nem előzött meg, csak zenéje is gyönyörködteti a' hallgatót, 's honn a' paloták' küszöbéről mint durvát igazítják vissza. Mint Coriolan, honában meggyaláztatik, 's mint számüzöttet a' külföld királyi székbe emelte. Átok reá, ki magyarnak más nyelven mondja magát, ki magyar pénzt költ, ki magyar nevet visel, ki magyar joggal él, 's nem tud magyarul, és még inkább ki szégyenel beszélni. Jertek a' külföldre, 's itt meg fogtok taníttatni, hogy a' magyar nyelv szép, 's majd viszontatérven hirdessétek a' magyar nemzetnek, hogy nyelve szép, az őt legműveltebb európai nyelvvel versenyt fut, 's előlük koszorut kap“. Szerző erősen fejezi ki magát; talán

mérsékelni kellene magunkat, hogy visszahatást ne gerjeszszünk? Azonban, honfi társaim! ne felejtjük, hogy nyelvünk nyolcz százados nyomtatás és sinlés után emelkedik fel 's szólamlík meg; 's egy elkéseredett hang, egy fájdalmas jajszó se törjek ki ajkain? Legyünk méltányosak!

A' függelék: „Pest jövedőjéről, szépítési tekintetben“, már egyszer, mint mondám, közöltetett; azonban nem látni hogy most is foganatja volna, ámbár mindent egyesít magába, mit világot látott ember szépítési tekintetben mondhat. Új piacok és térek készülnek, az utcák szélesbre vétetnek, a' házak szilárdabban épülnek, a' kövezet javúl; de séták, fák — erről eddig szó sincs. Általában, hazánkban *falv* és *város* ellentétben épül, midőn mindkettőnek jelességeit *egyesíteni* kellene. Falunak jó levegője van, vize, szép természete, sétái; de el van a' társas élet' felsőbb, érzeni és szellemi, éldelelei nélkül; a' városban ellenben ez találató, legalább némi mértékben már Pesten; de az ember az élet első szükségéit nélkülözi; iható víz, fa 's árnyék nélkül, porban fuldokolva 's kizárva a' természettől, úgy érzi magát benne, mint a' kalitkába zárt csiz. Egyesítsd a' város' kényelmeit 's éldeletit a' mezőség' szép természetével lehetségig — 's eltalálad a' tenni valót.

Előadása szerzőnknek ügyes, ömlő, sokszor szónoklati. A' nyelvvel merészen bánik 's művészileg, akár az ész, akár a' szív' húrjait pendíti meg. Az érzemény' színe azonban túlnyomó, mi a' szerző' ifjú korából, alanyi álláspontjából, talán Kölcseyhez való ragaszkodásából is, magyarázandó. Jó új szavak: a' nagybátyja Szemere Pál' régibb, elismert jósağı gyarából került, 's már alkalmasint elfogadott *jellemen* kívül: *hatály*, energia, *kirakat* (Auslage), *irodalom*, literatura; feleslegeseeknek tartjuk: *érvény*, eredmény, *regi* (ad normam: esti) *reggeli*, *tennap* tegnap, *képz*, képzelet, *ábráz*, abra v. ábrázolat helyett.

Hazánkban az utazások kedvelt 's ható olvasmányok. Emlékezzünk Bölöni Farkas Sándoréra. Nemzet, melly világosság felé küzd, oda pillant, hol a' nap már felderült. Farkas' utazása vonzó erővel birt, mert az ideált egy tiszta kebel' világában állítja előnkbe, 's azonkívül is magában szép egész. Szemere Bertalan munkája több 's igen fontos tárgyakra e-

reszkedik ki: nem maradt úgy szólván egy előkelő érdek, melly figyelmét kikerülte 's szóba ne vétetett volna, azért igen tanulságos; e' mellett gyakorlatibb nézetű is: vele az ideáltól egy lépéssel közelebb értünk a' valósághoz. Nyelve is kiképzettebb, tisztább, jobb. Azért, valamint amaz hatott a' közönségre, eszméket gerjesztett, 's az utazási vágyat elevenítette: úgy ez is kétségkívül nem lesz következés nélkül. Tehetősb ifjaink mindig sürűbben rándulnak ki a' külföldre, 's ez ismét visszahatand a' nemzeti literaturára 's életre.

104.

Állítások, vélemények, felvilágosítások.

— *Még egy szó Beöthy Zs. színművei II. kötetéről.* Ismét egy feljajdulás! Irócskánk csak nem tudják levettezni azon neveteséges majomszerelmet idetlen gyermekeik iránt! Egyebiránt Beöthy Zs. úrral könnyű számolnom. Neki 's a' finnyás-ságban társainak örök beszéde az: „birálatok menten szeretetlenségtől, oktatva vezessetek át a' tárgy' hiányain 's érdemein, adjatok elő különösen 's részletesen okokat 's módokat“ stb. E' kívánság igen méltányos volna, ha annak teljesítését a' physical hely 's idő megengedné. De vannak művek, melyeknek hibáit 's a' szükséges javításokat részletesen kimutatni annyi volna, mint a' mi' nagyságát kétszeresen túlhaladó könyvet írni; mint egy silány kis szerzemény megismertetésének a' becses életidő' egy fontos részecskejét áldozni. Ha Tieck es Schlegel egy munkás élet' nagyobb részét Shakspeare' művei' ismertetésére, rejtett kínesei fölfedezésére; ha mások talán több évet Schiller és Goethe' studiumára fordítottak, igen jól tőnek, 's hasznosan tölték idejüket, de Beöthy Zs. úr 's vele társai a' feljajdulás' szerénytelen szokásában, csak nem fognak valami hasonlót követelni? — *Csekélyebb becsű napi ünemények felől néhány ismertető vonást adni:* csak ennyire terjedhet a' Figyelmező köre, 's a' kérdés örökké az marad, alaposak-e azon töredékes észrevetelek, melyeket a' referens, az egészen keresztül pillantva, 's a' fő pontokat megerintve, ad? — Ezen állítások' alaptalanságát kell vala részletesen kifejteni Beöthy Zs. úrnak, ki szeretett művei' bonczolgatására heteket és havakat fordíthat atyai szerelmében, ha engemet, 's merem állítani, a' *közvéleményt*, színművei második kötetere nevezé mas nézetekre akar vala teríteni. Mert ekkor a' vélemény ket részre van oszolva: egyik részen áll ő, másikon én, 's velem alig ha nem az egész közönség; — mit ha nem hisz, legyen szives körülnézni, 's az iteleteket hallani. — Azt mondja Beöthy Zs. úr, hogy ha valaki színművei' előadását látta, 's azt nyomtatva olvasta: lehetetlen a' különöséget észre nem venni, mert ő azt, a' szinpadról okulva, lényegesen változtatta. Lehet, hogy *változtatta*, de nem *javította*, és referens kénytelen vala a' műnek, nem annak előbbi meg roszabb állásával hasonlított relativ, hanem önálló, jelenkori abszolút

silányságát kimutatni. És hallottatok-e valaha illy okoskodást: „azon vigjáték, mellyben Megyerit a' közönség tapssal kísér, nem lehet egészen silány?” — En, a' fő pontokat érintve, elmondám, hogy „a' *Jurista és kis lány*” rosz vigjáték, mert motívalatlan, mert kopott 's ügyetlenül szőtt esel-szövénynyel bír: kellenek részletek? olvassátok a' vigjátékot! Elmondám, hogy Kobor Istok rosz népi darab, mert benne semmi nyoma azon szép czél valóságának, hogy a' nép, érdekes pelda által, mulatva javúljon: akartok részleteket? olvassátok a' népi darabot. Elmondám, hogy Beóthy Zs., a' jó lyricus, rosz drámaíró, mert az említett színműveket írta: nem hiszitek? olvassátok mindkettőt! — 's ne kívánjátok, hogy az idővel gazdálkodni szerető referens egy csekely figyelmet érdemlő művet újra lenyomtasson, 's annak minden sorát exegissel kísérje.

34.

Literaturai mozgalmak.

— A' magyar Gazdasági-Egyesület' költségein legújabbán megjelentek: 1) *Mezei naptár*, gazdasági kalendárium 1841dik közönséges evre. Kiadja a' m. Gazd. Egy., bizottsági ügyeies alatt szerkeszti *Kacsóvics Lajos*, egyesületi titoknok. III. év. Ara borítékba fűzve csak 2 garas e. p. „Ki emmel drágábban árulja, az emberiség ellen vétkezik”. Budán, a' m. kir. egyetem' bet. 4retben 76 lap, benyomtatott fametszetű ábrázolatokkal, fűzve két jó garas. Tartalma a' szokott kalend. tárgyakon kívül: Gazdasági ismeretek (tizenkilenc czikk); magyarok kronikája; természettudomány (ket, valóságos neptanítói talentummal írt jeles czikkely), egy kis természetani földírat, a hazai első takarékpénztár, ugy a' jeges- és tüzkarmentesítő intézetek' megismertetése, 's egy „emberbaráti szöveg a' jozanság ügyében”. Ajánlanok a' valoban köz hasznú könyvet, ha ajánlásunk későn nem jöne, mert, úgy halljuk, a' tizenöt ezer példány már fogytán van — a' mi nem esoda, miután vannak magyar kalendáriomaink, mikből evenként 50—80 ezer kél el. — 2) *Gazdasági Tudósítások és Rohonczi Közlemények*. Kiadja a' M. Gazd. Egy. Negyedik evi folyam' 3-d., sorban a' 12-d. füzet. Tartalma a' Gazd. Tudósításoknak, mik nSr. 114 lapot tesznek: 1. Százados tapasztalások a' marhadög-mirigy' beoltásáról, 's rövid észrevételek a' marha' egyéb gyuladásairól, Tóth Józseftől. 2. A' borju, 's általában a' fiatal szarvasmarha' tiplálása és neveléséről, Riedesel ut. 3. Egyes mezőgazdaságok leírása, 's illy közlemények hasznai az egész mezei gazdaságra nevezve, D. Schulz ut. 4. A' mezőgazda' kepeztetéséről, Elsner után homi viszonyainkhoz alkalmazva gr. Szapáry Józseftől. 5. Ertesítő, mellynek hivatalos czikkelyeiből örömmel látjuk az egyesület folyvást növekedő penzerejét es munkásságát, úgy hogy annak fényes jövődöt es hatalmas hatást ígerhetünk. (Legújabb rendezése szerint az egyesület nyolcz osztályra szakad, mellyek tagjai kinevezettek, 's megbizattak, hogy osztályaik elrendeléséről részletes tervet terjeszzenek a' legközelebbi köz gyűlés elebe. Mihelyt ezen új organisatio létesítve leszen, meg

fogjuk olvasóinkkal ismertetni). A' Rohonczi Közlemények' tartalma 111 lapon: 1. A' gazdaság' elrendezése és gazdasági rendszerek, Török János. 2. Leírása a' rohonczi juhászatoknak, vége, Egan Edv. 3. Lehet-e állatgyógytudományt a' mezei gazdának hasznosan előadni? D. Czilchert Róbert. 4. Mellyek a' legjövedelmezőbb merinojuh' tenyésztésének fő elvei, Klauzál Imre. — Ez idei évfolyamra az előfizetés, miután a' példányok mind elkelték, bezártnak jelentetik.

Pesten, a' szerzők' költségein megjelentek: 1) *Micbán családja*. Eredeti dráma három felvonásban, előjatekkal. Írta *Szigligeti*. Először adatott a' pesti m. színpadon maj. 30. 1840. (Nyomt. Landerer). N16r. 113 l. Velinen, fűzve 1 ft cp. — 2) *Urbéri értekezés*, vagyis a' jobbágy' általános jogainak fejtegetése. Az 1840. evi országos végzeményekkel bővítve *Chaply Józ. Alajos* által. N8r. 87 l. fűzve 40 kr cp.

Pozsonyban, Bucsánszky Alajos költs. megjelent: 1) *Beóthy Zsigmond Beszélytárának* gyermekek' számára 3-d. füzete, negy elbeszéléssel. 16r. 57 l. kötve 20 kr cp. — 2) *Az apostolok 's négy evangéliumirok' élete*. A' sz. írás' nyomadoki után minden rendű keresztény' lelki épülésére, leginkább a' házi ajtátosság' buzdítására összeszedve. Sr. 224 l. 12 táblával, fűzve nem több mint 24 kr. cp. (Ugyanaz, ugyanott németül is 30 kr cp).

Kassán, Werfernél megjelent 1) a' *Magyar Hazi Barát* 1841re. Staüt Jozsef által szerkesztve. 8-d. évfolyam. 4r. 217 l. kemény tábl. kötve 1 ft cp. — 2) *Új, oktató és mulattató Fillerkalendárium* 1841re. 5-d. ev, számos kórajzzal. 4r. 96 l. fűzve 30 kr cp. (Ugyan annál: *Der vaterlaendische Pilger*, 244 l., *Pfennigkalender*, 96 l. és *Vaterl. Hauskalender* a' szokott formákban).

Becsben, Hagenauer' műhelyében megjelent a' *Nagy Márton és Zimmermann Jakab* DD. és theresianumi magyar nevelők által írt és kiadott *Ifjuságot képző Ismeretek' tára* első kötetének 2. 3. és 4-d. füzete; mindeniknek ára, velinen, fűzve 30 kr cp. Az eddig megjelent negy füzet 1—256 lapon e' czikkcszög: „Cseresznye-fa” terjed, 's így mintegy ötöde az egésznek. A' munka körülbelül az, mit külföldön társalkodási, v. házi, v. Universal-Lexiconnak, encyclopaediának 's eff. neveznek, előkelő figyelemmel a' biographiai, geographiai, 's mythologiai czikkelyekre: de nem az, mit a' ezim sejtetne. Ki illy felüő munkát (Nachschlagewerk) használhat, annak olvasási köre túl van a' közönségesen u. nevezett ifjusági iratokon.

— Pesten, Trattner-Károlyi' költs. megjelent: *Compendium historiae imp. rom. et regum Germaniae a Rudolpho I. usque ad Franciscum II. ac rr. Hung. a Ferdinando I. usque ad nostra tempora*. Concinnavit *Glycerius Spányik*. Editio sexta auctior et emendatior. Sr. 137 lap. 18 kr e. p.

Ugyan ott, Hartleben Adolfnál megjelent: *Geschichte der goldenen Horde in Kiptschak*, das ist: der Mongolen in Russland. Von *Hammer-Purgstall*. Mit neuen Beylagen und einer Stamm-

tafel, nebst Verzeichniss von vierhundert Quellen, Beurtheilung der Herren v. Krug, Fraehn und Schmidt, Antwort darauf, und Nahmen u. Sachregister. (Gedr. bey A. Sirauss's sel. Witwe in Wien). Nŕ. L és 683 lap, füzve 7 ft ep. A' szentpétervári academia' jutalomtételére készült, 's ettől, ámbár társ nélkül maradt, elesett, de mind a' mellett a' középkori történetek felderítésére nagy fontosságú munka, mint az az academiái bírálók' ide kapcsolt tudósításaikból is kivethető; 's ez általános érdeken kívül hazánkra nézve különösen is nevezetes, a' mennyiben ama borzasztó vendégeket, kiknek lakjaik, történeteik, erkölceik es institutiók keleti, moszka, byzanti 's egyéb, nagy részt e' tekintetben eddig használatlan forrásokból ismertetvük, fájdalom nem egyszer látták es simlettek őseink hazánk földén.

Ugyan ott, ifj. Kilian és társánál megjelent:

- 1) *Flora Comitalis Pesthensis* in uno volumine comprehensa. Auctore *Josepho Saller*, prof. botan. p. o. et chemiae supplente in reg. se. univ. hung. Editio secunda. 1840. (typis J. Beimel). N. Sr. 499 lap, kemény táblába kötve 2 ft 48 kr ep.
- 2) *Neuestes Contor-Handbuch* oder Schlüsselzahlen zur schnellen und leichten Erlangung nöthiger kaufmaennischer Rechnungs-Resultate. Von *Julius Eman. Bibanco*, Gründer u. Vorsteher d. priv. Commerzial-Bildungs-Anstalt in Pesth. Ausgearbeitet durch Schüler d. dritten u. vierten Commerzial-Classe. 1840. Gedr. bei Ludw. Landerer Edlen v. Fűskút. Háránt Sr. (8 és) 79 lap, velinen, füzve 30 kr ep. — 3) *Die Dresch-Maschine zu Magyar-Atád in Somogy*. Von Albert von *Hummelauer*. Mit vier Kupfertafeln, 1839. (Druck von Beimel). Nŕ. 30 l. füzve 1 ft 15 kr ep. — 4) *Theoretisch-practische Anleitung zur Fechtkunst*, von *Louis Chappon*, öffentl. Lehrer d. Fechtkunst. Mit 80 lithographirten Tafeln ('s a' szerző' képével). 1839, auf Kosten d. Verf. (Druck von Gyurián u. Bago). Háránt 4r. 54. l. rajzos borítékba füzve 4 ft ep. — Pótlékul a' mult évekhez jegyezzük még fel ifj. Kilian és társa' következő kiadásait: 1) *Vortraege über die Handelswissenschaften*, von *Julius Em. Bibanco*. Erster Theil, *Stilistik*. Zweite durchaus umgearbeitete und vermehrte Auflage. 1838. Nŕ. XXIV és 360 l. Anhang (Phrasen; Terminologie) LXIV. l. füzve 2 ft. Zweiter Theil: *Das Gesetzliche im Handel*. 1836. XVI és 166 lap, füzve 1 ft 20. Dritter Theil: *Eigentliche Handelswissenschaft*. 1837. 167 l. Anhang vom Masse, gewichte u. d. Münzen XXX l. füzve 1 ft 20 kr ep. — 2) *Gemaelde von Pesth und Ofen mit ihren Umgebungen*. Ein Wegweiser für Einheimische u. Fremde. Mit 3 Stahlstichen und einem Plane beider Staedte. 1837. (Druck von Beimel). 12r. 240 l. táblába füzve 2 ft 30 kr ep.

Temesvárt Beichel József könyvnyomtató műhelyében és költségein, német nyelven, egy tudósító lap jelent meg *Temeswarer Wochenblatt* czim alatt; melly julius eleje óta *tudományos, szépliteraturai és értesítő folyóirássá* tárgult, részint eredeti, részint a' bel és külföldi lapokból átvett cikkelyekkel. Hetenként egyszer jelenik meg; feleli díja postán 3 ft ep. — *Arad-*

nak is van helybeli értesítő lapja német nyelven, valamint német hírlapjaik Pozsonyok, Kassának, Zágrábnak, Brassonak, Szebennek... Miker erjük azt, hogy a' ket haza' fővárosain, Pest, Buda, Pozsony és Kolozsváron kívül, tartományi városainkban is, bár kisebb terjedelmű és körű, de olvasóság és a' helybeli érdek ügyes elfoglalása által magoknak közönséget szerző lapok támadjanak? 's ez uton is a' nyelvnek minden helyek- és osztályokba behatása 's az olvasó közönség' szaporítása előmozdittassék? Vajjon hihető-e, hogy Győr, Pécs, Szeged, Debreczen, Kassa, Brassó, vidékestül, fel ne bírnának, fel ne buzognának tartani olly kebelbeli lapokat, mellyek ügyesen szerkesztve, 's a' vidéki érdekek' méltánylásával, a' kisebb készületű vagy szűkebb modu, 's így nagyobb hírlapokat nem tartható házakban magokat szükségessé tenni tudnák!!

Zágrábban, D. Gaj Lajos' „kir. kiváltságos ilir nemzeti nyomtató műhelyében“ megjelent: *Kleines ilirisch-deutsches Wörterbuch für die Jugend der Militär-Grenzschnulen*. Bearbeitet von *Ladislaus Skroboth*, Lehrer zu St. Georg. Sr. 45 l.

Ugyan ott: *Schematismus missionariae provinciae Bosnae Argentinae fratrum minorum observantium*, cura A. R. P. Steph. Marianovich de Lipnicza, ministri provincialis ejusdem. recusus pro A. 1840. Sr. 46 lap, mellyet azért említiünk, mert a' személyzet során kívül, több az egyházi történetet és statisticát illető cikkelylyel érdekes. Illyek: *Origo et progressus vicariae, de in provinciae Bosnae Argentinae fr. min. de obs. De vicariis et ministris provincialibus 1340-től maig; Brevis conventuum existentium historia; Episcopi bosnenses e numero fratrum prov. Bosnae Arg. 1315-től mostanig.*

Becsben legujabban megjelentek: 1) *D. Wildner Ignác*znak általunk a' 26-d. számban teljes czime szerint jelentett magyar-váltótörvényi commentáriusa' első füzete; nŕ. XII és 184 lap, finom velinen, füzve, az utolsó füzetre szolgáló előfizetéssel együtt 3 ft 12 kr ep. Magyarja e' napokban jelenik meg Pesten, Heckenastnál. — 2) *Erklaerung des Stammbaumes saemmtlicher dreihundfünfzig Könige von Ungarn* von d. ersten K. Stephan d. Heil. bis zu dem gegenwaertig. glorreichst regierenden Könige Ferdinand V. wovon in beinahe tausend Jahren von dem Stammvater Arpad an, durch zweihunddreissig Ahnengrade, mit Ausnahme von dreien, alle übrigen fünfzig ganz von dem arpadischen Geschlechte, und zwar davon zweihundzwanzig aus d. maennlichen arpadischen Hauptstamme, die anderen achtundzwanzig aber aus arpadisch weiblichen theils gleichen, theils ungleichen Seitenlinien erwiesenermassen abstammen. Von *Ignaz Leuk von Treuenfeld*, k. k. General-Feldmarschal-Lieutenant im Ruhestand. Wien, auf Kosten d. Verf. gedr. bei J. P. Sollinger. Nŕ. 190 l., egy nagy es öt kisebb nemzetsegfa. Szép velinen, füzve 3 ft 12 kr ep.

— Agostában, Kollmann Károly könyváros' költségein megjelent: 1) *Rationes ecclesiae catholicae adversus matrimonia mixta irrestricta*. Illustravit *Georgius Fejér*, ad univ. reg. Pest.

bibliothecarius. Augustae Vindel., 1840. Sr. VI és 116 l. és hat oklevél 28 lapon; velinen, füzve 1 ft cp. — 2) *De matrimonio in ecclesia catholica.* Auctore *Augustino de Roskoviányi* (Tom. I. De potestate ecclesiae legislativa circa matrimonium. 1837. 45 kr). Tom. II. De indissolubilitate matrimonii. 1840. füzve 2 ft cp.

— A' **Nemzeti Almanach** megjelent. **Teszen Sr. új párizsi betűkkel 414 lapot, a' legfinomabb velinre nyomtatva, 7 eredeti aczélmetszettel, habos selyembé kötve, aranszelettel, 5 ft cp. Kapható Eggenbergernél, 's általa a' haza minden hiteles könyvkereskedőinél.** —

REMÉNY, erdélyi zsebkönyv.

Előfizetési felszólítás. — Lelkesítettve az általam folyó évre szerkesztett és kiadott **R E M É N Y** ezimű zsebkönyv iránt mutatott kegyesség által, szándékozom ezen zsebkönyv kiadását, mind azon távolról alig sejtethő akadályok mellett, mellyekkel nálunk egy illyszerű vállalat jár, jövő 1841ik évre is folytatni. Teljes igyekezettel leszek szerkesztvényemet érdek és esin által, mennyire körülményeink engedik, a' tapasztalt pártolásra bár némileg méltóvá tenni. Hogy a' kezdődő intézet fennmaradása kevésbé legyen kockázattal, 's főkép árának elismert olcsóságát megtarthassam, bátor vagyok még ez évben a' multkor követett előfizetés és aláírás közötti középúthoz folyamodni. Csak néhány nap leend a' fizetés és munka kijövele között, 's ezen néhány napért a' tiszt. előfizetők példányait, jóval olcsóbb árok mellett, magam kezbe fogom küldeni telhető pontossággal. Bizodalommal és tisztelettel szölitom fel azért nemzeti literaturánk minden pártolót előfizetésre. Ára a' legalább 12 ivre terjedő zsebkönyvnek új franczia garmond és petit betűkkel, 12ödretben: finom velinen, két aczélmetszettel szép képpel, selyem-kötetben 2 rft 30 kr.; ugyan finom velinen és képekkel esinos kemény kötetben angol-vászon birítékkal aranyvágással 1 rft 50 kr.; aranyvágás nélkül 1 rft 30 kr.; nyomtató fehér papiron képek nélkül füzve szines borítékkal 50 kr pengőben. Bár mennyire nehezítse a' kezelést ezen többféle kiadás, örömet hordom alkalmatlanságait, hogy az olvasó közönség különböző kívánatainak megfelelhessenek. Nyitva áll az előfizetés f. évi november utolsó napjáig. Megjelenend a' zsebkönyv decemberben. Tiszteletpéldánnyal kilenczre egy ajánlatik. Előfizethetni a' két testvérhon minden hiteles könyvárusainál, minden törvényhatóságokbeli jegyzőknél, levéltárnokknál 's a' szerkesztőnél. A' fentisztelteken kívül a' literaturá minden barátai méltóztatandó fadózoásaik által hálára fognak kötelezni. Felhívom egyszersmind újabban is munkatársul mindkét haza lelkes íróit, tisztelettel esengvén, méltóztatásnak darabjaikat hováhamarabb bérmenten hozzámt utasítani, a' feltételeknek, mellyek alatt átengedni sziveskedendők, közlése mellett. Szállásom van Monostorkapun kívül özv. gróf Kemény Miklósné házában. — Kolozsvárt, augustus 19-kén, 1840.

Szentiváni Mihály,
szerkesztő.

Wildner - Jászay' M. VÁLTOJOGA.

— Előfizetés útján jelenik meg Heckenast Gusztávnál: **Hiteltörvények**, mellyek az 1840-ki országgyűlésen a' válto, kereskedés, gyár, társaság, fuvar, betablazás és esődület ügyeben hoztattak, elmeletileg és gyakorlatilag fejtegetve **Maiststeini Wildner Ignác** törvénytanár, a' bécsi jogászkar' tagja, udvari és törvényszéki ügyvéd, 's a' bécsi es. k. egyetemmel a' kereskedési- és váltojog, úgy a' törvénykezés volt helyettes professora, fordítva **Jászay Pál** által. — Azon idves törvények között, mellyek a' legközelebbi nevezetes országgyűlésen létre jöttek, legfontosbak azok, mellyek az ipar és kereskedés emelésére, tehát a' hitel 's így a' nemzeti jólét megalapítására és felvirágoztatására intézvek. Századok vártak ezekre, századokra fog terjedni jötekony hatások. Csak örömmel tekinthetni azon elenk munkásságra, mellyet a' válto ügyében hozott törvények a' hazai literaturába illy rövid idő alatt is leheltek, de az öröm kettőztetett, midőn az egész hiteltörvények fejtegetésével magát az azoknak kidolgozásában az országos küldöttség által is segédült vett Wildnert, tehát a' sok részben szövevényes 's előtünk még nagyánt új tárgyba mélyebben tekintő dologismerőt, látjuk fellepni és terjedelmes munkában kimerítőleg felfogni nemcsak a' válto, de a' fenidezett minden hiteltörvényeink elméleti és gyakorlati oldalát. E' jeles munkának, melly mintegy 80 nyomtatott ivre terjedendő, magyartását minél előbb eszközölni és annak az eredeti némettel csak nem egyszerre megjelenésén egész ügyekezettel lenni nemcsak a' nemzeti literaturá terjesztése iránti buzgalomból, de főként azért is törekedtem, hogy a' váltotörvényeszek munkássága kezdetével azonnal legyen egy segéd kézi könyv, mellyhez az érdekletteknek teljes bizossággal lehessen tanácsadól folyamodniok, 's a' törvények értelme helyes felfogásánál vezér-ösvény után indulniok. A' fordításban magát a' törvények szavát és kifejezését ügyekeztem mindenütt megtartani, 's a' ketesebb helyeket ollykor saját jegyzeteimmel is felvilágosítani; hogy így a' jeles munkát, mellyet különben idegen nyelven kellene bírunk, minél eredetibbé 's használhatóbbá tegyem nemzeti nyelvünkön.

Jászay Pál.

E' fontos munka' kiadását alulirt vállalta magára, 's megjelenését a' lehetőségig siettetni törekszik. Hogy a' czél annál inkább elérthessék, a' füzetenkénti kiadás útját választottuk. Wildner úrnak szivessége képesse teend, a' magyar kiadás füzeteit mindjárt egy két nappal a' nemet eredeti dolgozat megjelente után kiadnunk. Az előfizetési ár 20 pcenttel kevesebb a' nemet eredeti kiadás előfizetési áránál. Ezen előfizetés 2 pengő forinttal tetetik le az utolsó 25 ivre, 's az előbbi füzetek ára ezen előfizetési árhoz aránylag azoknak átvételekor fizettetik meg. A' munka' typographiai csinosságára nézve a' kiadó semmit sem mulasztott el. Az egésznek megjelente után ára ¼-del okvetetlenül feljebb emeltekik.

Heckenast Gusztáv,
könyváros és kiadó.

Nyomatik Budán a' magyar kir. egyetem' betűivel.